

الگوی دیپلماسی فرهنگی ترکیه

الگوی دیپلماسی فرهنگی ترکیه

سخنران

فرهاد پالیزدار

گروه مطالعات روابط فرهنگی بین‌الملل

گروه مطالعات فرهنگی بین‌الملل
دانشگاه تهران، تهران، ایران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

الگوی دیپلماسی فرهنگی ترکیه

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

سخنران: فرهاد پالیزدار

ویراستار ادبی: نشر نو والقلم

طراح جلد: علی خورشیدپور

صفحه آرا: مریم گل‌بازگیر

نوبت چاپ: اول - فروردین ۱۳۹۱

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰ ریال

چاپخانه: فام‌تصویر

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.

در صورت تخلف پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پابین‌تر از میدان ولیعصر(عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
صندوق پستی ۶۴۷۴ - ۱۴۱۵۵ تلفن ۸۸۹۱۹۱۷۷ دورنگار ۸۸۹۳۰۷۶ Email: Nashr@ricac.ac.ir

سخن ناشر

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات در راستای اهداف و وظایف خود اقدام به برگزاری نشست‌هایی با موضوع‌های مختلف در حوزه فرهنگ، هنر و ارتباطات می‌نماید تا از این رهگذر فضای گفتگو و تبادل نظر میان نخبگان فرهنگی و هنری کشور، نقد و بررسی مسائل و مشکلات مبتلابه جامعه را فراهم سازد.

گزارش پیش‌رو نتیجه نشستی است با عنوان «الگوی دیپلماسی فرهنگی ترکیه» با سخنرانی فرهاد پالیزدار که در پژوهشگاه برگزار شد.

مطالب مطرح شده از سوی سخنران لزوماً منعکس‌کننده دیدگاه‌های پژوهشگاه نیست.

مقدمه

منظور از دیپلماسی فرهنگی تلاش برای درک، مطلع ساختن، مشارکت دادن و تأثیرگذار کردن بر مردم دیگر کشورهاست. بر اساس تعریفی دیگر، دیپلماسی فرهنگی تبادل ایده‌ها، اطلاعات، هنر و دیگر جنبه‌های فرهنگ میان ملت‌ها به منظور تقویت تفاهم متقابل است. دیپلماسی فرهنگی در واقع تأمین منافع ملی با استفاده از ابزارهای فرهنگی است.

پیشبرد منافع ملی با به‌کارگیری ابزار فرهنگی حتی اگر نتواند جایگزین ابزارهای سیاسی، اقتصادی، نظامی و... بشود اما دست کم می‌تواند مکمل آنها باشد. امروزه حتی قوی‌ترین کشورها نیز ترجیح می‌دهند حتی الامکان از شیوه‌های فرهنگی برای تأمین منافع خود استفاده کنند.

در زمینه دیپلماسی فرهنگی بایستی گفت دیپلماسی در واقع فن مدیریت تعامل با جهان خارج از سوی دولت‌ها با ابزارهای فرهنگی است. قطعاً ابزارها و

مکانیسم‌های متعددی برای اعمال این مدیریت می‌توان به‌کار گرفت. ملاحظات سیاسی، اقتصادی و امنیتی سه حوزه سنتی در عرصه بین‌الملل است که سیاست خارجی کشورها در آن اعمال می‌شود. با این حال به باور بسیاری از اندیشمندان و صاحب‌نظران عرصه بین‌المللی به‌طور عام و بعد از پایان جنگ سرد به‌طور خاص، فرهنگ و مولفه‌های فرهنگی رکن چهارم سیاست خارجی را تشکیل می‌دهد که در بسیاری از مواقع لایه‌های زیرین سه حوزه دیگر نیز از آن منبعث می‌شود.

بسیاری از نظریه‌پردازان، دیپلماسی فرهنگی را نمونه بارز و اعلا‌ی اعمال قدرت نرم می‌دانند که به کشورها امکان و توان نفوذ در طرف مقابل از طریق عناصری چون فرهنگ، ارزش‌ها و ایده‌ها می‌دهد. با توجه به غیرخصمانه بودن دیپلماسی فرهنگی، حضور و ایفای نقش بازیگران غیردولتی و نهادهای مدنی، انعطاف‌پذیر بودن و... این نوع دیپلماسی امروزه بسیار مورد توجه دولت‌هاست.

اگرچه همه کشورها دیپلماسی فرهنگی را برای تعقیب و تامین اهداف و منافع ملی خود به‌کار می‌گیرند، اما هر یک از آنها از سازوکارها، شیوه‌ها و ابزار خاصی استفاده می‌کنند. از این‌رو، می‌توان گفت هر کشور الگوی خاص دیپلماسی فرهنگی دارد که بر اساس آن عمل می‌کند. با این وجود، با توجه به قرابت‌ها و شباهت‌هایی که به‌ویژه از نظر فرهنگی بین کشورهای مختلف وجود دارد، استفاده از تجارت کشورها در زمینه دیپلماسی فرهنگی امکان‌پذیر است.

کشور ترکیه یکی از کشورهایی است که با توجه به پیشینه تاریخی و سیاسی خود تلاش می‌کند از ابزار فرهنگی برای پیشبرد اهداف و منافع ملی خود سود ببرد. لذا، در سال‌های اخیر دیپلماسی فرهنگی ترکیه به‌ویژه در حوزه پیرامونی این کشور تحرک و توسعه یافته است. به گونه‌ای که می‌توان از شکل‌گیری الگوی دیپلماسی فرهنگی ترکیه سخن گفت.

الگوی دیپلماسی فرهنگی ترکیه ■ ۹

گروه مطالعات روابط فرهنگی بین‌الملل پژوهشکده ارتباطات فرهنگی بین‌الملل پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات، بررسی الگوی دیپلماسی فرهنگی برخی کشورها را در قالب برگزاری نشست‌های تخصصی در دستور کار خود قرار داده است. یکی از این نشست‌ها «الگوی دیپلماسی فرهنگی ترکیه» بود که با سخنرانی آقای فرهاد پالیزدار در تاریخ ۲۶ مرداد ۱۳۹۰ برگزار شد. متن پیش رو، ماحصل این نشست است.

گروه مطالعات روابط فرهنگی بین‌الملل

پژوهشکده ارتباطات فرهنگی بین‌الملل

تعریف دیپلماسی فرهنگی

دیپلماسی، بُعد اجرایی سیاست خارجی یک کشور است یا به عبارت دیگر فنون و روش‌هایی است که دیپلمات‌ها در ارتباط با بازیگران بین‌المللی (دیگر کشورها و نیز سازمان‌های بین‌المللی) اجرا می‌کنند. دیپلماسی فرهنگی را استفاده از ابزار فرهنگی در دیپلماسی یا کار دیپلماتیک در حوزه فرهنگی نیز تعریف کرده‌اند.

البته بعضی‌ها به این موضوع گسترده‌تر نگاه کرده‌اند. به عنوان مثال، فرایند معرفی کشور و معرفی فرهنگ کشور از طرق مختلف را به عنوان دیپلماسی فرهنگی مطرح کرده‌اند. برخی هم موضوع را محدودتر دیده و روابط رسمی فرهنگی بین دو کشور را مثل امضاء پروتکل‌ها و موافقت‌نامه‌ها و اجرای آن را به عنوان دیپلماسی فرهنگی در نظر گرفته‌اند.

امروزه ما شاهد گسترده‌گی و تنوع در موضوع دیپلماسی هستیم که با عنوان‌های مختلف مانند دیپلماسی عمومی، دیپلماسی فرهنگی، رسانه‌ای و... از آن یاد می‌شود. در اینجا به جای تعریف‌های سنتی دیپلماسی، این رویکردهای

تخصصی از دیپلماسی مورد توجه قرار گرفته است.

ابزار دیپلماسی فرهنگی به صورت عام به دو دسته تقسیم می‌شود: دسته اول آموزش؛ مثل مبادلات آموزشی، مبادله استاد و مبادله دانشجو. دسته دوم مبادلات فرهنگی و هنری؛ مثل برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها در کشورهای مقابل، با اعزام هنرمندان، ادیبان و شاعران. برگزاری دوره‌های آموزشی برای هنرمندان. نخبگان فرهنگی کشورهای مختلف.

آموزش زبان، یکی از ابزارهای مهم دیپلماسی فرهنگی است. تقریباً اکثر کشورهایایی که در این حوزه فعال هستند، از آموزش‌های زبان به عنوان یکی از ابزارهای اساسی استفاده می‌کنند و این یکی از قدیمی‌ترین روش‌ها، برای دیپلماسی فرهنگی است.

امروزه دیپلماسی فرهنگی با توجه به فعال شدن سازمان‌های غیردولتی (سمن‌ها) در فضای بین‌المللی، از حیثه کاری مستقیم دولت‌ها خارج و فضای خوبی برای فعالیت‌ها از طریق سازمان‌های غیردولتی ایجاد کرده است.

ساختار و نهادها در دیپلماسی فرهنگی ترکیه

در مورد دیپلماسی فرهنگی ترکیه، ابتدا به ساختار آن و نهادهایی که در این حوزه فعال هستند، می‌پردازم.

اولین نهادی که در ترکیه مسائل فرهنگی خارج از کشور را پیگیری می‌کند، یک اداره کل در وزارت خارجه ترکیه، به نام «اداره کل امور فرهنگی» است که مسئول هماهنگی و انعقاد قراردادها و پیگیری امور رسمی و موافقت‌نامه‌ها است.

نهاد دیگر، «وزارت فرهنگ و گردشگری» ترکیه است که رایزن‌های فرهنگی را تعیین و در هماهنگی با وزارت خارجه آنها را اعزام می‌کند.

نهاد بعدی، در نخست‌وزیری ترکیه قرار دارد که «اداره کل دیپلماسی عمومی» نام دارد یکی از نهادهای تازه تأسیس است که در سال ۲۰۱۰ تأسیس شده است. این نهاد زیر نظر مشاور امور خارجی نخست‌وزیر ترکیه فعالیت می‌کند و بخشی از کار آن در رابطه با دیپلماسی فرهنگی است.

رادیو و تلویزیون ترکیه با توجه با اینکه به زبان‌های مختلف (حدود ۴۰ تا ۵۰ زبان) برای معرفی فرهنگ، تمدن و جاذبه‌های دیدنی ترکیه برنامه پخش می‌کند، یکی از ابزارهای دیپلماسی فرهنگی ترکیه است و می‌توان آن را از نهادهایی برشمرد که دیپلماسی فرهنگی آن کشور را پیگیری می‌کند.

«سازمان آموزش عالی ترکیه» که با نام اختصاری آن «یوک» معروف است و نیز دانشگاه‌های ترکیه نهاد دیگری در این زمینه هستند. این سازمان که بعد از کودتای ۱۹۸۱ میلادی در ترکیه تأسیس شد، عهده‌دار نظارت بر فعالیت دانشگاه‌های ترکیه است. مبادله و جذب دانشجو، مبادله استاد، تأسیس کرسی‌های زبان و ادبیات فرهنگ ترک در کشورهای دیگر از طریق این سازمان و دانشگاه‌ها پیگیری می‌شود.

یک نهاد تازه تأسیس دیگر به نام «بنیاد یونس امره» نیز در این حوزه فعالیت می‌کند. یونس امره یک شاعر بزرگ ترکیه است که مانند حافظ و سعدی در کشور ترکیه شهرت دارد. این بنیاد در سال ۲۰۰۹ با هدف آموزش زبان ترکی به خارجیان تأسیس شده است؛ ولی در عمل به تدریج جایگاه نماینده فرهنگی ترکیه را در خارج از کشور به عهده گرفته است. حتی در بعضی از کشورها، خانه‌های فرهنگ ترکیه از طرف وزارت فرهنگ، به این بنیاد سپرده شده است.

یک سازمان دیگر به نام «آژانس همکاری توسعه بین‌الملل» ترکیه که به «تیکا» معروف است نیز در این حوزه حضور دارد. البته تیکا هم در کارهای اقتصادی و هم در کارهای فرهنگی، در حوزه کشورهای ترک زبان و بالکان

فعالیت می‌کند.

در این خصوص می‌توان از چند بنیاد دیگر که از بنیادهای قدیمی ترکیه محسوب می‌شوند، مانند بنیاد زبان ترک، بنیاد تاریخ ترک، بنیاد فرهنگی آتاتورک نام برد که زیر نظر یک شورای عالی فعالیت می‌کنند. هر چند که فعالیت‌های ابتدایی آنها در زمینه فرهنگ، تاریخ و زبان ترک بوده، اما اکنون بخشی از فعالیت‌های برون مرزی ترکیه را با توجه به تخصص‌هایی که دارند، بر عهده دارند. رئیس این سه بنیاد و رئیس شورای عالی را که زیر نظر آن فعالیت می‌کنند، نخست‌وزیر انتخاب می‌کند.

نهاد دیگری که بخش عمده‌ای از فعالیت‌های فرهنگی برون مرزی در حوزه دینی را بر عهده دارد، «سازمان دیانت ترکیه» است. این سازمان ابتدا برای اداره امور دینی داخل ترکیه تشکیل شده بود اما به مرور زمان امور بین‌الملل آن نیز فعال شد. دلیل آن نیز نیاز ترک‌های خارج از کشور به مشاور دینی و امام جماعت بوده است. کم‌کم این سازمان در حوزه مبادلات دینی و موافقت‌نامه‌ها، با کشورهای دیگر همکاری فعال کردند.

بخش بعدی یک موسسه به نام «دیپلماسی عمومی» است که در مرکز آسیایی مطالعات استراتژیک ترکیه قرار دارد و بیشتر کارهای فرهنگی، علمی و مطالعاتی و ارتباط با نخبگان دیگر کشورها را انجام می‌دهد.

در کنار این مراکز دولتی، مراکز، بنیادها و نهادهای غیردولتی فعال هستند که تقریباً پروژه‌های قابل توجه‌ای انجام می‌دهند و با حمایت دولت فعال هستند. از جمله آنها «بنیاد فرهنگ و هنر استانبول» است که بنیادی قدیمی است و جشنواره بین‌المللی فیلم استانبول و خیلی از جشنواره‌های خارج از ترکیه را این بنیاد برگزار می‌کند. «اتحادیه نویسندگان ترکیه» و «اتحادیه روزنامه‌نگاران ترکیه» نیز نهادهایی هستند که با هماهنگی و حمایت دولت در

خارج از کشور فعال هستند.

دولت ترکیه در سال ۲۰۰۴، برای معرفی ترکیه قوانینی را در جهت حمایت از پروژه‌های بین‌المللی سازمان‌های غیردولتی تصویب کرد. بر این اساس دولت موظف است بودجه‌ای برای این فعالیت‌ها در نظر بگیرد. از آن تاریخ به بعد شاهد آغاز فعالیت‌های گسترده‌ای در این زمینه بودیم. نه تنها نهادهای بزرگ، بلکه نهادهای کوچک هم فعالیت‌های مختلفی نظیر جشنواره بین‌المللی فیلم، کاریکاتور و... را انجام می‌دهند. غالباً انجمن‌های غیردولتی مردم نهاد، این فعالیت‌ها را طراحی و برنامه‌ریزی کرده و به دولت ارائه می‌دهند و دولت نیز از آن حمایت می‌کند. علاوه بر دولت، نهادهای دیگری مانند شرکت‌های تجاری و صاحبان صنایع، اتاق بازرگانی و دیگر نهادها نیز به آنها کمک می‌کنند.

اهداف دیپلماسی فرهنگی

ترکیه در زمینه دیپلماسی فرهنگی، اهدافی دارد که شاید مهم‌ترین آن بعد از جمهوریت، معرفی ترکیه به غرب و دریافت الگوهای غربی است. پس از فروپاشی دولت عثمانی و مشکلات و مسائلی که به وجود آمد، ترکیه جدید شکل گرفت. دیدگاه رهبران وقت ترکیه، غربی کردن ترکیه و ایجاد فرهنگی همسو با الگوی غربی بود. از این جهت آنها در این حوزه فعال شدند، تا خود را به دیگران معرفی و از غرب علم و فرهنگ وارد کنند، شاید بتوان گفت در آن دوران دیپلماسی فرهنگی ترکیه، معطوف به مبادلات علمی و فرهنگی و دریافت الگوها و شاخص‌های غربی در حوزه فرهنگی و علمی بوده است.

نکته دیگر آن است که وقتی ترکیه شکل گرفت، تأکید آن بر هویت ترکی بوده است. بر این اساس می‌توان گفت یکی دیگر از اهدافی که دیپلماسی

فرهنگی ترکیه پیگیری می‌کرد، ارتباط معنوی و فرهنگی با جوامع ترک زبان خارج از ترکیه بوده است. شاید به این وسیله بتوان حرکت پان‌ترکسیم را توسط سیاست‌مداران ترکیه که آن را تقویت و حمایت می‌کردند، توجیه کنیم. این تفکر سیاست‌مداران ترکیه، خیلی نمود داشته است و بحث پان‌ترکسیم در آن دوران بسیار با اهمیت بوده است.

به مرور زمان و به تدریج فضای داخل ترکیه تغییر می‌یابد. به‌ویژه پس از دوره «تورگوت اوزال» که خصوصی‌سازی و جریانات اسلامی تقویت و فعال می‌شوند و مسئله جذب گردشگر و منافع اقتصادی حاصل از آن، یکی از مسائل مهم دیپلماسی فرهنگی و عمومی ترکیه می‌شود. این‌گونه ترکیه جهت‌گیری معرفی خود را به سمت جذب گردشگر می‌برد؛ چون یکی از منابع مهم درآمدزایی برای آنهاست.

در این جهت نیز وزارت فرهنگ و وزارت گردشگری با هم ادغام می‌شوند. نمایندگان فرهنگی ترکیه با عنوان «رایزن فرهنگی و گردشگری» اعزام می‌شوند. در این ادغام غلبه با بخش گردشگری است و این موضوع حتی باعث شد یکی از وزرای سابق فرهنگ ترکیه، به این مسئله معترض شود که این به ضرر فرهنگ کشور خواهد بود. این روند هم اکنون نیز ادامه دارد و یکی از اهداف مهم دیپلماسی فرهنگی و عمومی، جذب گردشگر است.

در ایران نیز فعالیت‌هایی که رایزن فرهنگی و گردشگری سفارت ترکیه انجام می‌دهد، بیشتر در زمینه تبلیغ گردشگری و جاذبه‌های گردشگری ترکیه است. اگر شما نگاهی به سایت این رایزنی بیندازید، به وضوح خواهید دید که غالباً به موضوعاتی برای جلب گردشگر و نشان دادن جلوه‌های دیدنی و تاریخی ترکیه پرداخته است.

حتی اگر برنامه‌های رادیو و تلویزیون ترکیه را پیگیری کنید، خواهید دید که

جهت‌گیری اخبار آن نیز در جهت جلب گردشگر و معرفی جاذبه‌های دیدنی است. مثلاً اگر یک خبر هنری یا فرهنگی و حتی دینی گزارش شود که در ترکیه روی داده، تأکید می‌شود اگر شما در ترکیه باشید، آن را از نزدیک خواهید دید. هدف تمام این جهت‌گیری‌ها جذب گردشگر است. به دلیل این چنین فعالیت‌هایی، رشد گردشگر در ترکیه بسیار چشمگیر است. کسب درآمدهای بالا سبب می‌شود در این زمینه سرمایه‌گذاری بیشتری نیز صورت بگیرد.

شرکت فیلم‌سازان ترکیه در جشنواره‌های فیلم هم به طور معمول نمایش فیلم‌هایی در جهت جذب گردشگر است.

همچنین معرفی ترکیه توسط آن کشور به عنوان یک بازیگر در منطقه و جهان، در حوزه دیپلماسی عمومی و فرهنگی، مورد توجه قرار گرفته است؛ ترکیه به عنوان یک کشور توانمند، با اقتصاد رو به رشد شناخته شود و کشوری که توانسته چهره‌ای مثبت از سازگاری اسلام و دموکراسی را جلوه دهد.

در جریان تحولات کشورهای عربی و نهضت بیداری اسلامی، از جمله نکاتی که بعضی از رهبران این حرکت‌ها عنوان می‌کنند، الگوبرداری از سیاست ترکیه در نظام آینده کشورشان است.

ابزارهای دیپلماسی فرهنگی ترکیه

در اینجا با توجه به نهادهایی که عنوان شد، ابزارهای ترکیه در زمینه دیپلماسی فرهنگی را به منظور شناخت کارکردهای آن توضیح می‌دهم.

یکی از فعالیت‌هایی که در ترکیه شکل گرفت و در خارج از آن بسیار نمود پیدا کرد، یک نهاد و جریان غیردولتی است به نام «نورجی‌ها» که اکنون به نام یکی از رهبران بانفوذ کنونی آن «فتح‌الله گولن» معرفی می‌شود. این جریان به پشتوانه حمایت‌هایی که سرمایه‌داری سبز یا تجار متدین ترکیه از آن می‌کنند،

دارای توانایی‌های زیادی شده است و بخش عمده‌ای از دیپلماسی دینی و تبلیغ فرهنگ دینی ترکیه را در خارج از کشور اداره می‌کند.

«بدیع‌الزمان سعید نوری» یک دانشمند یا رهبر دینی نامدار بوده است که در اواخر سلسله عثمانی، در جریان جنبش ترکان جوان از آن حمایت کرد؛ اما بعدها بر سر لائیک شدن و جدایی دین از سیاست و برنامه‌های دین‌زدایی، با آنها اختلاف پیدا کرد که موجب تبعید او از طرف آتاتورک شد. وقتی در تبعید بود، شاگردانی تربیت کرد که نوشته‌ها و بیانات او را گردآوری و تحریر کردند، این آثار او در مجموعه رساله‌هایی به نام «رسائل نور» منتشر شده است. پیروان این جریان که این «رساله‌های نور» را مطالعه، رونویسی و تکثیر می‌کردند «نورجی» نام گرفتند.

پس از سعید نوری، عده‌ای از شاگردان او، در جهت گسترش این تفکر فعالیت کردند. یکی از کسانی که در این جریان قرار گرفت، «فتح‌الله گولن» است. وی یک واعظ دینی بود که در مدارس دینی ترکیه تربیت و سپس به وعظ و خطابه مشغول شد. به خاطر بیانات و نوع تفکرش، افراد زیادی به او گرایش یافته‌اند. هم‌اکنون او طرفداران زیادی پیدا کرده و به یک جریان چشمگیر و قابل توجه تبدیل شده است. البته بعضی از شاگردان نوری و گروه‌هایی از نورجی‌ها او را قبول ندارند.

در دوره «تورگوت اوزال» که خصوصی‌سازی در ترکیه اجرا و تجار متوسط زیاد شدند، در مناطق مرکزی آناتولی (نه از میر و استانبول) که مردم متدین‌ترند، تاجرانی رشد یافتند که از نظر فکری، معنوی و دینی به فتح‌الله گولن گرایش پیدا کردند طبقه متوسط که پس از دو دهه اخیر رشد کرده‌اند، بیشترین قشری هستند که جذب این جریان شده‌اند. البته در طبقه متدین روستایی و طبقه پایین شهری نیز طرفدارانی دارند؛ اما چون این جریان به

ثروتمند بودن مشهور شده است، از نظر اجتماعی طبقات پایین تر به آن حساس شده‌اند. حتی افراد ثروتمند روزنامه «زمان» را که وابسته به این گروه است، خریداری می‌کنند و به صورت رایگان توزیع می‌کنند. شاید از این رو، این روزنامه پرتیراژترین روزنامه ترکیه است.

با توجه به حاکم شدن حزب «عدالت و توسعه» در ترکیه و فعال شدن آن در صحنه بین‌الملل، برخی از تحلیلگران، به روی دیگر سکه یعنی رویکرد دینی و فرهنگی این حزب که همان جریان گولن است، توجه دارند. البته برخی دیگر اعتقاد دارند، در ابتدای ظهور این حزب، آنها رابطه چندان خوبی با جریان گولن نداشته‌اند؛ چون حزب عدالت و توسعه سیاسی بودند؛ اما این گروه از سیاست پرهیز می‌کردند و علاقه‌ای برای ورود به آن نداشتند. به مرور، روزنامه «زمان» تقریباً یکی از پایگاه‌های رسانه‌ای حزب عدالت و توسعه شده است. بسیاری از مسئولان دولت حاکم جزء این جریان هستند. در نتیجه این جریان به حرکتی گسترده و فعال تبدیل شده است و بسیاری از نخبگان مسلمان متدین که در داخل ترکیه تربیت شده‌اند، با این جریان همفکر و هم‌نظر هستند و با آن رشد پیدا کرده‌اند.

بعدها فتح‌الله گولن به دلیل فشارهای حاکم مجبور شد به آمریکا سفر کند و شاید این دلیلی باشد برای پیشرفت و رشد این جریان در خارج از ترکیه. مبنای اصلی فعالیت این جریان آموزش است. آنها به آموزش به عنوان پایه مهم کار فرهنگی اعتقاد دارند و این باعث شده است که مدارس، دانشگاه‌ها و خوابگاه‌های دانشجویی و دانش‌آموزی تأسیس کنند. به این طریق موفق به انجام کارهای گسترده‌ای شدند. هم‌اکنون آنها در داخل و خارج ترکیه، حدود هزار مدرسه دارند و در بیش از ۶۰ کشور، در سراسر جهان فعالیت می‌کنند. آموزش زبان ترکی محور اصلی این مدارس است.

این جریان در عراق دانشگاهی به نام «نور» تأسیس کرده است. در استانبول نیز دانشگاهی به نام «فاتح» دارند. روزنامه «زمان» هم‌زمان در ترکمنستان به زبان انگلیسی منتشر می‌شود. یک شبکه ماهواره‌ای به نام «سامان یولو» و شبکه رادیویی و سایت‌های مختلفی هم به این جریان تعلق دارند. آنها به زبان ترکی بسیار توجه دارند و هر ساله المپیاد زبان ترک را برگزار می‌کنند.

آنها در کشوری مانند آذربایجان که اکثریت شیعه هستند نیز فعالیت دارند. اکنون که این جریان تبدیل به یک پدیده بین‌المللی موفق شده، می‌توان گفت یکی از ابزارهای مهم ترکیه است که می‌تواند دیپلماسی فرهنگی را پیش ببرد. به دلیل غیردولتی بودن این نهادها و نداشتن موانع سازمان‌های دولتی، توانسته‌اند علاقه‌مندان زیادی برای ترکیه در سراسر جهان تربیت کنند. آنها با توجه به امکاناتی که دارند، مانند دانشگاه، خوابگاه و ... بسیاری از دانشجویان کشورهای کم‌بضاعت را جذب کرده و به آنها تسهیلات می‌دهند؛ بدون آنکه برای دولت هزینه‌ای داشته باشد.

وزارت فرهنگ و گردشگری ترکیه، مدیریت رایزنی‌های فرهنگی و گردشگری ترکیه، در سفارت‌خانه‌های ترکیه را عهده‌دار است. در برخی از کشورها مثل کشورهای حوزه بالکان، خانه‌های فرهنگ نیز دارند که وزارتخانه ترکیه آنها را اداره می‌کند؛ اما به تازگی آن را به بنیاد «یونس امره» سپرده‌اند. حمایت از جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و مسابقات بین‌المللی داخل و خارج از ترکیه را وزارت فرهنگ و گردشگری ترکیه بر عهده دارد. آنها تصدی‌گری را کنار گذاشته‌اند و بیشتر از پروژه‌های بزرگ و حرفه‌ای که نهادهای غیردولتی پیشنهاد می‌کنند، حمایت می‌کنند.

به این دلیل ما شاهد برگزاری سالانه ۱۰ جشنواره فیلم در ترکیه هستیم. نهادهایی هم مانند شهرداری از جشنواره‌ها حمایت می‌کنند. در کنار آنها تجار،

نهادهای تجاری، بازرگانی و وزارت فرهنگ ترکیه از این جشنواره‌ها حمایت می‌کنند.

طرح تدا

چند سالی است که وزارت فرهنگ و گردشگری ترکیه از ناشرانی که فرهنگ و ادبیات ترکیه را ترجمه کنند، حمایت می‌کند. اگر ناشری بخواهد کتابی را ترجمه و منتشر کند، تقاضا می‌دهد و دولت نیز با بودجه‌ای که دارد آن را حمایت می‌کند و تفاوتی هم ندارد که چه نویسنده‌ای باشد؛ حتی نویسندگانی که دیدگاه متفاوتی نسبت به دولت و حزب حاکم دارند، از آثار آنها حمایت می‌شود. در ایران نیز آثار خوبی از ادبیات کشور ترکیه ترجمه و چاپ شده است. این به عنوان یک کار اساسی در حال انجام است که وزارت فرهنگ و گردشگری ترکیه آن را حمایت می‌کند.

اداره کل دیپلماسی عمومی در دفتر نخست‌وزیر ترکیه را دکتر «ابراهیم کالین» مدیریت می‌کند که مشاور سیاست خارجی رجب طیب اردوغان نیز است.

این طرح دیپلماسی عمومی از سال ۲۰۱۰ شروع شده است. البته بیشتر فعالیت آنها همکاری با رسانه‌هاست. بسیاری از گروه‌های خبری کشورمان به دعوت سفارت ترکیه و با مدیریت وزارت فرهنگ و به تازگی به مدیریت اداره کل دیپلماسی عمومی، از جاهای مختلف ترکیه دیدن کرده‌اند. حتی با مقامات ترکیه، نهادهای غیرفرهنگی، روزنامه‌نگاران و نویسندگان نیز ملاقات داشته‌اند و این جریان در سایت و رسانه‌های داخلی هم بازتاب داشته است.

نهاد دیپلماسی عمومی در دفتر نخست‌وزیری ترکیه، بررسی و تحلیل بازتاب خبرهای ترکیه در رسانه‌های جهان را پیگیری می‌کند و نقاط آسیب‌پذیر

را رصد و رفع می‌کند. همچنین کارهای خبرنگاران و رسانه‌های خارجی حاضر در ترکیه را نیز نظارت و ارزیابی می‌کند. هر ساله نیز یکی از خبرنگاران خارجی مقیم ترکیه را که کارهای شاخصی انجام داده است، تشویق می‌کند و هدیه می‌دهد.

همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، در ترکیه ۴۰ تا ۵۰ رادیو به زبان‌های مختلف وجود دارد و قصد دارند شبکه فارسی نیز راه‌اندازی کنند. سایت‌های بسیار فعال و شبکه‌های ماهواره‌ای دارند که همگی در جهت جذب گردشگر فعالیت می‌کنند.

تلویزیون ترکیه نیز در بحث ساختن سریال‌ها موفق عمل کرده است. آنها به تازگی دریافته‌اند که تا چه حد در این زمینه تأثیرگذار بوده‌اند. این سریال‌ها در ایران و کشورهای عربی، با استقبال زیادی روبرو شده است. یکی از نمایندگان فرهنگیان ایران در بالکان می‌گفت:

مسلمانان بالکان و ترکیه با هم ارتباط معنوی و فکری دارند اما غیرمسلمانان به‌ویژه صرب‌ها با ترک‌ها روابط خوبی ندارند. در حالی که سریال‌ها موجب شده نگاه صرب‌ها نیز نسبت به ترکیه تغییر کند و به نفع ترک‌ها رقم بخورد. سریالی در آنجا پخش شد و چنان تأثیرگذار بود که بازیگر زن و مرد آن سریال را در ازای مبلغ هنگفتی به کشور دعوت کردند تا در آنجا یک برنامه اجرا کنند. این حرکت از سوی نهادهای غیرمسلمان انجام شده بود.

در کشورهای عربی نیز سریالی ترکیه‌ای پخش شد که با استقبال بسیاری روبرو شد. حتی عکس بازیگر نقش اول آن بر روی لباس‌ها دیده می‌شد. کشورهای عربی از بازیگران آن، دعوت‌های بسیاری انجام دادند. این برنامه‌های هنری در زمینه دیپلماسی فرهنگی مسئله‌ای است که ترکیه خیلی به آن توجه کرده و از آن حمایت می‌کند. همچنین به دلیل ترجمه و دوبله این

تولیدها و صادرکردن آن به کشورهای عربی، گردشگر عرب بیشتری جذب شده است.

سازمان آموزش عالی ترکیه، نهادی است که کارهای آموزش عالی را انجام می‌دهد. دانشگاه‌های ترکیه سالانه تعداد قابل توجهی دانشجوی خارجی جذب می‌کنند و سفارت ترکیه در کشورهایایی که مخاطب زیادی دارند، کنکور دانشگاه‌های ترکیه را برگزار می‌کند؛ به‌ویژه در کشورهای ترک‌زبان و به این وسیله افراد نخبه را جذب می‌کنند. به طور معمول به آنها بورسیه یا تخفیف‌های ویژه‌ای هم می‌دهند. پس از فروپاشی شوروی و استقلال کشورهای ترک‌زبان در ترکیه، قانونی تصویب شد تا از ترک‌زبان‌ها تنها یک سوم هزینه دانشگاه دریافت شود، بدین ترتیب طبقه جدیدی از نخبگان در این کشورها به وجود آمدند که تربیت‌شدگان کشور ترکیه محسوب می‌شدند؛ این هم دیپلماسی موفق‌ی در کار آموزشی بوده است.

افرادی که در ترکیه درس می‌خوانند، پس از آموزش در دانشگاه‌ها، به کشور خود برمی‌گردند و در پست‌های تصمیم‌گیرنده و تأثیرگذار جای می‌گیرند و بدین ترتیب ترکیه توانسته پروژه‌های بزرگی در دیگر کشورها به دست آورد و این روش خوبی برای منافع اقتصادی آن کشور بوده است. حتی دانشگاه‌های دورافتاده ترکیه نیز دانشجویهای خارجی را جذب می‌کنند و موجب درآمدزایی و انتقال فرهنگ ترکیه می‌شوند.

موسسه «تیکا» که در سال ۱۹۹۲ تأسیس شده است، برای همکاری با کشورهای ترک‌زبان فعالیت می‌کند. البته علاوه بر آن، در حوزه بالکان نیز فعال است و در ساختن مساجد و مرمت بناهای قدیمی که از ترک‌ها در بالکان برجای مانده مساعدت می‌کند. در بحث آموزش زبان نیز کارهای خوبی انجام داده است.

مؤسسه‌ای هم به نام «تومر» وجود دارد که وابسته به دانشگاه آنکاراست و مسئولیت آموزش زبان ترکی را به خارجیان عهده‌دار بوده است.

بنیاد یونس امره که پیش‌تر از آن نام بردیم، در سال ۲۰۰۹ تأسیس شد و با هدف فعالیت‌های فرهنگی و آموزش زبان شروع به کار کرد. بنیان‌گذار و حامی اصلی این بنیاد، اتحادیه‌های اتاق‌های بازرگانی ترکیه هستند که آموزش زبان را با هدف تجاری دنبال می‌کنند و کسانی که می‌خواهند با ترکیه کار تجاری انجام دهند، آموزش زبان ببینند و این کار بر اساس الگوی تجارت بازرگانی انجام می‌گیرد. این اقدام نیز یک جهت‌گیری مهم و مؤثر بوده است.

در هیئت امنای این بنیاد، وزیران فرهنگ و گردشگری و امور خارجه، نماینده رئیس‌جمهور و رئیس اتاق‌های بازرگانی حضور دارند. فردی که هم اکنون رئیس بنیاد است، قبلاً رئیس دانشگاه وابسته به اتاق بازرگانی بوده است و زبان فارسی را نیز نسبتاً خوب می‌داند. وی عنوان کرد: «هدف اصلی ما آموزش زبان است و مسئولیت خانه‌های فرهنگ ترکیه را در کشورهای ترکی که خانه‌های یونس امره نام دارد، بر عهده خواهیم گرفت.» همان‌طور که او می‌گفت، این بنیاد از الگوی «مؤسسه گوته» کشور آلمان استفاده کرده است. این بنیاد تاکنون در چند کشور حوزه بالکان و نیز در مصر فعال شده است و در ایران نیز پیگیر بازگشایی شعبه‌ای هستند تا آموزش زبان و کارهای فرهنگی ترکیه را بر عهده بگیرند. این بنیاد یک نهاد غیردولتی است که بخشی از بودجه آن را دولت و بخش دیگر را اتاق‌های بازرگانی عهده‌دار هستند. از این جهت می‌گویم که اهداف اقتصادی و تجاری در بحث دیپلماسی عمومی و فرهنگی ترکیه بسیار مهم هستند.

بنیادهای دیگر، بنیاد زبان ترک، بنیاد تاریخ ترک و بنیاد فرهنگی آتاتورک هستند که آتاتورک برای هویت‌بخشی به ترکیه جدید آن را تأسیس کرده است.

وقتی نظام جمهوری در ترکیه تأسیس شد، برای هویت‌بخشی به این جامعه جدید، نیاز به یک پشتوانه فکری، تئوریک و تاریخی داشتند و به همین جهت این سه بنیاد را تأسیس کردند.

بنیاد زبان ترک برای پالایش زبان ترکی عثمانی که حدود ۶۰ درصد آن عربی و فارسی بود، تأسیس شد. آنها واژه‌هایی با ریشه ترکی را جای واژه‌های دیگر گذاشتند. هر ساله در داخل کشور، همایش‌هایی در حوزه زبان و ادبیات ترک برگزار می‌شود و دانشمندان و پژوهشگران کشورهای دیگر را که در این حوزه فعال هستند دعوت و از پروژه‌های آنها حمایت می‌کنند. این بنیاد غیر از ارتباط با کشورهای ترک‌زبان و برگزاری همایش‌ها و آموزش استادان، آثاری که درباره اشتراکات زبانی با دیگر کشورهاست را به چاپ می‌رساند.

بنیاد تاریخ ترک نیز در حوزه بین‌الملل فعال است. در ایران نیز با سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی قرارداد همکاری دارد و هر ساله یک همایش مشترک برگزار می‌کنند که یک سال در ترکیه و سال دیگر در ایران برگزار می‌شود. این بنیاد در زمینه تاریخ ترک و ترکیه تحقیق و کتاب منتشر می‌کند و آثار و متون تاریخی ترکان را که بسیاری به زبان‌های فارسی و عربی است، به ترکی ترجمه و منتشر می‌کند. آنها برای ابهام‌زدایی درباره قتل‌عام مورد ادعای ارمنیان، مدارک و اسنادی را از کشورهای مختلف تهیه کرده‌اند؛ مبنی بر اینکه قتل‌عام آن‌گونه که ارمنیان ادعا می‌کنند، نبوده است. در این زمینه نیز کتاب‌های زیادی منتشر کرده‌اند.

سازمان دیانت ترکیه حتی با توجه به لائیک بودن دولت آن کشور، به نظر می‌رسد بعد از آموزش و پرورش، بزرگ‌ترین نهاد دولتی، با توجه به بودجه و نیروی انسانی ترکیه است. این سازمان بیش از ۹۰ هزار نیروی انسانی دارد و دستگاه عریض و طویل دولتی است که وظیفه نظارت بر امور دینی را بر عهده

دارد. البته در اولین دوره شکل‌گیری جمهوری ترکیه و با توجه به جدایی دین از سیاست، قصد نداشتند که چنین فعالیت‌هایی را انجام دهند؛ اما با توجه به تقاضا و نیاز مردم به سمت تشکیل نهادی رفتند که امور دینی مردم را انجام دهد. فعالیت این سازمان در ابتدا بسیار ضعیف و کنترل شده بود و مردم حتی برای کفن و دفن و ازدواج با مشکل روبرو بودند؛ اما وقتی مدارس امام خطیب راه‌اندازی شد و این مدارس کار تربیت امام جماعت، خطیب و واعظ را انجام دادند، مشکلات مردم هم کمتر شد. این مدارس زیر نظر آموزش ملی ترکیه فعالیت می‌کنند.

سازمان دیانت ترکیه حدود ۳ هزار نیرو در خارج از کشور دارد و امام‌های جماعت مساجد ترک را به کشورهایمانند آلمان، هلند، دانمارک و کشورهای اروپای شرقی، کشورهای ترک زبان و ... اعزام می‌کند. این سازمان حدود ۲ هزار مسجد خارج از ترکیه را مدیریت می‌کند. حتی برای مساجدی که دیگر ترک‌ها در کشورهای مختلف جهان ساخته‌اند، امام جماعت می‌فرستد. این سازمان به‌ویژه در دوره حاکمیت حزب عدالت و توسعه فعال‌تر شده است و همکاری‌های بین‌المللی خود را با برگزاری اجلاس‌ها و کنفرانس‌های بین‌المللی در این زمینه گسترش داده است.

ترکیه در چند سال اخیر، اجلاسی به نام «اجلاس رهبران دینی کشورهای مسلمان آفریقا» برگزار کرده است و سعی بر استمرار آن دارد.

ترکیه برای کشورهای ترک‌زبان، اجلاس سالانه‌ای دارد و از آنها دعوت می‌کند تا با هم همفکری و تبادل نظر انجام دهند. جالب این است که حتی در اجلاس رهبران دینی کشورهای آفریقایی نیز مقصدهای سیاسی خود را که همانا پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپاست، دنبال می‌کند. کنگره بین‌المللی حج را نیز راه‌اندازی کرده و چند سالی است آن را پیگیری می‌کند.

ترکیه حتی در ارتباط با رهبران غیرمسلمان کشورها و ادیان دیگر، مانند رهبر ارتدوکس‌های روسیه یا پاپ فعالیت می‌کند و از آنها دعوت می‌کند تا با آنها ارتباط نزدیک برقرار کند. این کشور موافقت‌نامه‌های دینی با کشورهای متعددی منعقد کرده است. سال قبل نیز موافقت‌نامه‌ای با ایران در حوزه‌های فعالیت دینی امضا کرد.

نکته مهم در ارتباط با پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا، استفاده از ظرفیت‌های ترک‌های مقیم اروپاست. چند سال قبل یک دوره آموزشی برای امامان جماعت‌هایی که قرار بود در اروپا خدمت کنند، برگزار کرد تا با فرهنگ و زبان اروپایی آشنا شوند و همساز با آن جوامع آموزش دیدند. این دوره‌های مختلف، با همکاری مؤسسات آلمانی برگزار شد و محور اصلی آن، تنها آموزش زبان نبود، بلکه برای جلوگیری از رفتار افراد تندرو مسلمان نیز آموزش دیده‌اند.

درباره نهاد‌های غیردولتی فعال در ترکیه، به‌ویژه در دهه اخیر که بحث پیوستن به اتحادیه اروپا جدی‌تر شده، حزب حاکم عدالت و توسعه به صورت جدی پیگیر این موضوع است. آنها سعی کرده‌اند در این زمینه فضا را بازتر کرده و بحث خصوصی‌سازی در حوزه اقتصاد و فرهنگ گسترش پیدا کرده است. بنابراین سمن‌ها بسیار فعال‌تر شده‌اند و فعالیت انجمن‌ها و نهادهای فراوان غیردولتی بیشتر شده است. به ویژه اینکه بسیاری از آنها برای برگزاری نمایشگاه‌ها، سمینارها و همایش‌های بین‌المللی و داخلی، علاوه بر دولت ترکیه از کشورهای اروپایی هم کمک می‌گیرند.

مسائل فرهنگی نیز در ترکیه وجود دارد که باید آن را حل کنند. به‌طور مثال، مسئله خشونت خانوادگی در ترکیه معضل بزرگی محسوب می‌شود. فرهنگ مردسالاری نیز از گذشته تاکنون به شدت به چشم می‌آید. با توجه به

گزارش‌ها، در این زمینه کشورهای اروپایی بسیار کار کرده‌اند و انجمن‌ها و نهادهای زیادی فعال هستند، تا این معضل را حل کنند. نهادهای مختلف علاوه بر بحث پلورالیسم فرهنگی، چند فرهنگی و چند صدایی کردن جامعه، لیبرال و دموکرات کردن جامعه را نیز انجام می‌دهند که هم دولت و هم اروپایی‌ها از آنها حمایت می‌کنند. اکنون در ترکیه شاهد برگزاری کارگاه‌های آموزشی، سمینارها و همایش‌های مختلف از طریق این انجمن‌های دولتی هستیم که برای پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا لازم، مؤثر و خوب بوده است.

پرسش: با توجه به اینکه ۱۲۲ نهاد در زمینه فرهنگ ترکیه فعالیت می‌کنند، این موازی‌کاری موفق؛ دیپلماسی ترکیه است، یا خیر؟

پاسخ: بحث موازی‌کاری در تنوع نهادهای مختلف فرهنگی ترکیه به صورت محسوس وجود ندارد. چرا که سیاست‌ها کلان، فعالیت در حوزه‌های مختلف زیاد و مخاطب‌ها متنوع هستند. آنها معمولاً با سیاست‌ها و اولویت‌های حمایتی، فعالیت سازمان‌ها و نهادها را تنظیم می‌کنند. راهنمایی و مدیریت دولت در حمایت‌های سیاسی، معنوی و مالی بسته به علاقه‌مندی به سرمایه‌گذاری و فعالیت خود در آن زمینه است و لاغیر.

وقتی طرح‌ها برای تصویب حمایتی به دولت سپرده می‌شود، در آنجا کنترل شده، البته گاهی هم پوشانی دارد اما درگیری یا تزاحمی به وجود نمی‌آید. مثلاً بنیاد «تیکا» مشغول انجام کاری است و بنیاد «یونس امره» هم در آن زمینه برنامه‌ای را انجام می‌دهد، جاهای خالی را پر می‌کنند و سعی نمی‌کنند، دنبال همان کار یکسان بروند.

پرسش: ترکیه به چه شکل توانسته است، بین دیپلماسی فرهنگی و دیگر حوزه‌های روابط خارجی، مثل سیاسی و اقتصادی هماهنگی ایجاد کند؟

پاسخ: در مقدمه صحبت‌هایم گفتم که به نظر من، دیپلماسی فرهنگی ترکیه،

به عنوان ابزار فرهنگی دیپلماسی ترکیه است. برخی افراد می‌گویند دیپلماسی فرهنگی، تفاهم فرهنگ‌ها و شناخت فرهنگ‌هاست که یک زیرساخت در روابط بین‌المللی است؛ اما من فکر می‌کنم در اینجا، جنبه‌ی ابزاری فرهنگ خیلی بارزتر است. مثلاً مولانا یک شخصیت فرهنگی است که تمام جهان اسلام به-ویژه پارسی‌زبانان به خاطر افکار عمیق و متعالی عرفانی که دارد، به آن می‌بالند؛ اما ترک‌ها معرفی مولانا را در سطح یک نمایش سماع نشان داده‌اند. حتی روشنفکران و استادان ترکیه از این میزان تنزل (که این افکار بلند را تا حد یک نمایش سماع برای جذب توریست نشان می‌دهند) ناراحت هستند. ترکیه به دلیل شهرت مولانا در کشورهای غربی، یک مرکز فرهنگی مولاناشناسی برای نمایش سماع در چند سال گذشته افتتاح کرده است.

این چنین مواردی مبین این است که از فرهنگ، به‌عنوان یک ابزار در جهت منافع اقتصادی و تأمین منافع ملی و سیاسی کشور ترکیه استفاده می‌شود. یک بار از رجب طیب اردوغان ایراد گرفتند که چرا این همه با کشورهای عربی ارتباط دارید و پای آنها را به کشور ترکیه باز کرده‌اید؟ (ترک‌ها نسبت به عرب‌ها حساس هستند) چکیده و مفهوم کلی جواب وی این است که: «من خادم اقتصاد کشورم هستم و هر جا که بتوانم سرمایه‌ای جذب کنم، برای رشد اقتصادی چه اسرائیل باشد چه کشورهای عربی تلاش خواهم کرد.»

وزارت خارجه و اداره کل فرهنگ ترکیه به تمام این مسائل اشراف دارند و این روابط را تنظیم می‌کنند. هر نهادی که می‌خواهد کاری انجام دهد، حتماً باید تصویب شود. مثلاً ترکیه در «اگو» عضویت دارد و جزء مؤسسان آن است اما در مؤسسه فرهنگی آن وارد نشده است؛ ولی اگر می‌توانستند این سازمان را در داخل ترکیه داشته باشند، حتماً از آن استقبال می‌کردند. مثل «مرکز تحقیقات فرهنگ و هنر کشورهای اسلامی» که در استانبول تأسیس کرده‌اند بیشتر آثاری

که این مرکز منتشر کرده، در جهت فرهنگ ترکیه است. این مسائل نشان می‌دهد که همه مسائل فرهنگی، به صورت یک ابزار برای تأمین منافع کلان ملی ترکیه، از جمله جذب گردشگر عمل می‌کند.

برگ برنده حزب عدالت و توسعه، تحولات اقتصادی ترکیه است که توانسته طبقه متوسط یا به تعبیری برگ‌های سفید رأی‌گیری این طبقه را به خود جلب کند. این موضوع هنوز هم ادامه دارد؛ زیرا در رأی‌گیری، لبه مرز قرار دارند و اگر بخواهند در آینده رأی بیاورند، باید توسعه مسائل اقتصادی را پیگیری کنند.

پرسش: دیپلماسی فرهنگی ترکیه با ایران، چه اهدافی را دنبال می‌کند؟

پاسخ: همان‌طور که گفتم اگر شما سایت رایزنی فرهنگی و گردشگری فارسی کشور ترکیه را ببینید، خواهید دید که هدف آنها تنها جذب گردشگر است و بیشتر برنامه‌های این رسانه‌ها در این زمینه است. چون ما با کشور ترکیه روابط دیرینه فرهنگی و حوزه‌های مشترک (البته گاهی تزاخم) داریم، اهمیت ویژه‌ای برای آن کشور داریم. بیشترین چیزی که در حوزه فعالیت‌های فرهنگی برای آنها جلوه‌گر است، جذب گردشگر از ایران و منفعت اقتصادی است. آنها به تازگی وارد حوزه‌های دیگر از جمله روابط تجاری با ما شده‌اند. به عنوان مثال، می‌خواهند برای توسعه روابط تجاری خود، آموزش زبان ترکی در ایران را گسترش دهند.

در ترکیه ۱۲ دپارتمان زبان فارسی وجود دارد که تنها پنج بخش آن فعال هستند. در سال گذشته هم دو رشته مترجمی زبان فارسی در دانشگاه‌های ترکیه تأسیس شد که دلیل آن هم توسعه روابط تجاری است؛ چرا که می‌خواهند خودشان مترجم تربیت کنند.

دوباره تأکید می‌کنم که تمام فعالیت‌های فرهنگی ترکیه در راه سیاست

کلان کشور، به‌ویژه در حوزه اقتصاد و توسعه تجارت است.

پرسش: حزب عدالت و توسعه چه تأثیری بر روند دیپلماسی فرهنگی ترکیه داشته است؟ و چگونه؟

پاسخ: در بین صحبت‌های قبلی نیز عنوان کردم که حزب عدالت و توسعه برای خصوصی‌سازی فعال شد و کاری را که در حوزه تجارت انجام داده بودند، در حوزه فرهنگ نیز انجام دادند. وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی، در حوزه سیاست‌گذاری و برنامه کلان حمایتی فعالیت می‌کنند. آنها تصدی‌گری را به نهادهای غیردولتی و مردم‌نهاد، مانند انجمن‌های تخصصی و حرفه‌ای، اتحادیه نویسندگان و اتحادیه روزنامه‌نگاران واگذار و از آنها حمایت کردند. از این رو فضا برای بخش خصوصی بیشتر شد. مثل بنیاد یونس‌امره که در این دوره فعال شده، اداره کل دیپلماسی عمومی که زیر نظر نخست‌وزیر ترکیه شروع به کار کرده و حوزه سازمان دیانت که نسبت به گذشته فعالیتش چشمگیر شده است. اخیراً معاون بین‌الملل ترکیه، به دلیل فعالیت‌های خوب و رضایت‌بخش، به عنوان رئیس سازمان دیانت انتخاب شده است. شاید به این وسیله می‌خواهند روابط بین‌الملل سازمان دیانت را گسترش دهند. می‌توان گفت در این دوره به‌خصوص با حمایت از سمن‌ها، دیپلماسی فرهنگی ترکیه روند رو به توسعه و فعالیت بیشتری داشته است.